

ความรู้และการรักษาพยาบาลพื้นบ้านของชาวลีซู: มิติทางวัฒนธรรม
ของการจัดการทรัพยากรชีวภาพ

วิเชียร อันประเสริฐ

การค้นคว้าแบบอิสระนี้เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

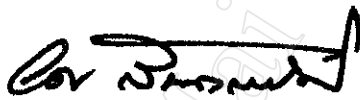
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
พฤษภาคม 2544

ความรู้และการรักษาพยาบาลพื้นบ้านของชาวลีซู : มิติทางวัฒนธรรม
ของการจัดการทรัพยากรชีวภาพ

วิเชียร อันประเสริฐ

การค้นคว้าแบบอิสระนี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

คณะกรรมการสอบการค้นคว้าแบบอิสระ

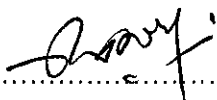
.....ประธานกรรมการ

ศาสตราจารย์ ดร.ยศ สันตสมบัติ

.....กรรมการ

อาจารย์ ดร.ชูศักดิ์ วิทยาภัก

.....กรรมการ

อาจารย์ ทวีพงษ์ ตูวรพฤษ

11 พฤษภาคม 2544

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กิตติกรรมประกาศ

แรงบันดาลใจในการศึกษาครั้งนี้เกิดขึ้นเนื่องจากภาวะการแย่งชิงทรัพยากรและมีความพยายามในการอ้างสิทธิในความรู้ในนามของปัจเจกบุคคล ผ่านระบบคิดเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้กระแสความคิดแบบทุนนิยมโลกาภิวัตน์ที่แผ่ขยายไปทั่วทุกซอกมุมของโลก และหมู่บ้านเล็ก ๆ ในชนบทที่ห่างไกลตกกลายเป็นเพียง “ผู้ถูกเอารัดเปรียบ” และเป็น “เหยื่อ” ของโจรสลัดทางพันธุกรรม ความพยายามผลักดันโลกไปในทิศทางเดียวด้วยการนำเสนอแม่บท แบบแผนแบบใดแบบหนึ่งไม่สอดคล้องกับความหลากหลายที่ดำรงอยู่ในวัฒนธรรมต่าง ๆ การตั้งคำถามที่ว่า “ความรู้เป็นของใคร” มาจัดการทรัพยากรนั้นเป็นการตั้งคำถามที่ผิดพลาด เพราะความรู้ไม่ได้ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่สัมพันธ์กับกฎเกณฑ์การให้คุณค่า และความสัมพันธ์เชิงอำนาจชุดต่าง ๆ

การเข้าพื้นที่ศึกษาในหมู่บ้านแห่งหนึ่งของอำเภอป่าเย็บ แม่ฮ่องสอน ในช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ.2541-2544 ทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของชุมชนและได้เรียนรู้จักชาวลีซูในหลากหลายมิติ “อาหมี่มะ” หรือที่ผมมักเรียกเธอด้วยความรู้สึกยกย่องว่า “แม่เฒ่า” ทั้งที่อยู่ในวัยเพียง 50 ปีเศษ ทำให้ผมรู้จัก “ผู้หญิงแกร่ง” ที่เปี่ยมด้วยพลัง เราเรียนรู้จักยาสมุนไพรในแบบครูกับศิษย์ผ่านการทำงานในไร่ การออกเดินป่า การจับปลาด้วยสองมือเปล่า ช่วงเวลาเหล่านั้น สอนผมให้รู้จักโลกของความรู้ในห้องเรียนกับโลกของความรู้จากการปฏิบัติว่าแตกต่างกันราวกับฟ้ากับดิน ผมได้รับความกรุณาไม่แต่เพียงจากแม่เฒ่าเท่านั้น หากยังรวมถึง “พ่อยี่ก่อ” สามเฒ่าของเธอ ที่คอยชี้แนะ สอนให้ผมเข้าใจถึงความซับซ้อนของคนลีซู

นอกจากแม่เฒ่าแล้ว “อาป่าผะ” นับเป็นครูสมุนไพรอีกคนหนึ่งของผม ด้วยวัยที่ไม่ห่างกันมากนัก ทำให้เราสนิทสนมกันง่ายขึ้น หมู่ใหญ่ชาวลีซูผู้เฒ่าเฒ่าที่ช่วยให้ผมรู้จักโลกของคนลีซูผ่านสายตาของคนหนุ่มและการปรับเปลี่ยนวิธีคิดระหว่างคนรุ่นพ่อมาสู่คนรุ่นลูก ตลอดระยะเวลาสามปีเศษที่ผมเข้า ๆ ออกหมู่บ้านลีซูแห่งนี้ได้รับความกรุณาเป็นอย่างมากจากครอบครัวของอาหมี่มะและอาป่าผะ ตลอดจนพ่อกะผะ พ่อหลวง และอาต้าผะ รวมทั้งชาวลีซูอีกหลายคนในหมู่บ้าน

ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งสำหรับอาจารย์ศ สันตสมบัติ ที่ให้ความช่วยเหลือ คำแนะนำทั้งในฐานะของอาจารย์ที่ปรึกษา หัวหน้างาน และแบบอย่างของบุคคลที่ผมเคารพรัก ขอขอบคุณอาจารย์ชูศักดิ์ วิทยาคัด พิทักษ์ จตุรพฤกษ์ ที่กรุณาเป็นกรรมการในงานศึกษา รวม

ทั้งขอขอบคุณอาจารย์อานันท์ กาญจนพันธุ์ อาจารย์ชยันต์ วรรณะภูติ ที่กรุณาให้คำแนะนำทั้งในและนอกห้องเรียนด้วยความเมตตา

ท้ายที่สุดผมขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับ “โลกของไซไฟ” ที่ทำให้หัวใจของผมชุ่มชื้นตลอดเวลาของการทำงานชิ้นนี้ รวมทั้งเพื่อนอีกหลายต่อหลายคนไม่ว่าจะเป็นไพบูลย์ เสงสุวรรณที่สละเวลาไปเก็บสมุนไพรและช่วยจัดทำแผนที่อย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ชายเบิ้มที่ช่วยแลกเปลี่ยนความเห็น นอกจากนี้ยังมี พี่น้อย จู เรื่อง พี่อู่ม ก้อย และคนอื่นซึ่งไม่อาจกล่าวถึงในที่นี้ได้หมด

วิเชียร อันประเสริฐ

26 เมษายน 2544